

O vysazení muflona (*Ovis musimon*) v českých zemích

On the introduction of the mouflon (*Ovis musimon*) in the Czech Republic

Jan ANDRESKA

katedra biologie a ekologické výchovy, PedF UK, M. D. Rettigové 4, CZ–116 39 Praha 1;
jandreska@centrum.cz

došlo 24. 11. 2005

Abstract. The paper deals with the origin of the mouflons (*Ovis musimon*) kept in Czech deer-parks, with the factors of their introduction, the discrepancy between the expressions “wild sheep” and “mouflon” and with the linguistic origin of the word “mouflon”. The version that mouflon came to Bohemia from a breed near Vienna in the first half of the 18th century, is concerned to be the most probable.

Delší čas se spekuluje v české odborné literatuře o datu introdukce muflonů (*Ovis musimon* Pallas, 1811) do českých zemí. Rozpor plyne zejména z německojazyčných záznamů, které chovaná nebo lovená zvířata označují zhruba do přelomu 18. a 19. století jako **Wildschafe** (přeloženo divoké ovce), později pak jako **Muflon**.

Z historického pohledu je nutné zopakovat údaje o výskytu oněch divokých ovcí. Nejstarší záznam pochází od Bohuslava BALBÍNA (*1621 – †1688), který se v *Miscellaneich* (BALBÍN 1986) zmiňuje o chovu asijských ovcí v Ovinecké oboře za císaře RUDOLFA II. Asijský původ BALBÍN nijak nedokládá, v jeho době to ostatně nebylo zvykem. **Poturčilé berany** (tedy turecké, z Turecka dovezené) lze nalézt v účtech Netolické obory k roku 1593, celkem dva kusy. Pojmenování opět odkazuje k Asii (ANDRESKA & ANDRESKOVÁ 1993). S ohledem na časovou blízkost by snad mohlo jít o jeden import. Nešlo rozhodně o muflony, kteří v Evropě žili v té době nejspíše pouze na ostrovech Sardinie a Korsika.

Poté následuje delší časový úsek, kdy zmínky o chovu divokých ovcí chybí. Toto období přerušuje údaj vyskytující se v nepublikovaném Maxerově rukopisu *Myslivost' v hloubi lesů křivoklátských* (MAXERA 1930), konstatující úlovek dvou divokých beranů roku **1740**. Do Lánské obory bylo rovněž podle MAXERY před rokem 1790 vypuštěno mnoho divokých beranů. Bylo těžké je lovit, protože byli velmi plaší. Jejich chov zde skončil tak, že tlupa o počtu 17 kusů byla zasažena bleskem pod jedlí v lokalitě Prostřední Suchá Mýt', bohužel událost není datována.

Roku **1762** je chov tří divokých ovcí zaznamenán v oboře Margareta na černínském panství Jindřichův Hradec (ANDRESKA & ANDRESKOVÁ 1993). Na blízkém panství Nové Hrady, které bylo ve vlastnictví rodu BUQUOYŮ, je roku **1773** vykázán úlovek pěti divokých ovcí, následně roku 1775 bylo opět uloveno pět divokých ovcí. Místo zástřelů není uvedeno (KRŮML 1960).

Roku **1777** je na panství Libějovice, tehdy rovněž ve vlastnictví BUQUOYŮ, udána divoká ovce ve výkazu cen zvěřiny a kůží; roku **1789** je doložen chov divokých ovcí v Choltické oboře u Pardubic (KOKEŠ 1976). Mezi lety **1791** a **1810** je na panství Nové Hrady opět zmi-

ňován jak chov, tak i lov divokých ovcí, udává se úlovek 10 kusů (WAGNER 1895). Z poslední čtvrtiny 18. století už pochází četné zmínky o chovu "Wildschafē", chov je zaznamenán v lokalitách Orlík, Opočno, Horšovský Týn, Lobkovická panství v Krušných horách (ANDRESKA & ANDRESKOVÁ 1993).

V rodinném archivu uchováváme dopis z roku 1968, který je částečně citován v knize *Tisíc let myslivosti*, kapitola Muflon (ANDRESKA & ANDRESKOVÁ 1993). V něm PhDr. Karel TRÍSKA ze Státního archivu v Třeboni píše o chovu muflonů na panství Hluboká, přičemž zcela samozřejmě používá slovo muflon¹⁾.

Z dopisu plyne, že roku 1803 byli chováni ve Staré oboře na Hluboké dva **mufloni**, roku 1804 jich bylo deset kusů, roku 1805 třináct kusů, roku 1806 pak 17 kusů. Jehňata se rodila v ovčíně v obci Olešník, odchovaní jedinci byli vysazováni do obory.

V závěrečné větě zmíněného dopisu TRÍSKA sděluje: "*Zatím se mně /pro nedostatek času/ nepodařilo zjistit, odkud vůbec mufloni přišli na Hlubokou.*" Nicméně ani tak slavný a dobrý archivář, jakým byl Karel TRÍSKA, následně nezjistil přesně a nesdělil, odkud mufloni na Hlubokou přišli, lze se jen dohadovat proč. Není vyloučené, že tato otázka v záhy následujícím rušném období zapadla, a výsledně se na ni zapomnělo.

Určité vysvětlení je ale k dispozici. BUQUOYOVÉ prodali SCHWARZENBERKŮM roku 1801 panství Libějovice, kde byl chov divokých ovcí doložen už roku 1771 (KOKES 1976). Mufloni, kteří se objevili 1803 ve Staré Oboře, mohli snadno pocházet právě z Libějovic. Jejich chov se na Hluboké příliš nedařil a pravděpodobně zcela zanikl (KOKES 1976). Stará Obora byla muflony zazvěřena znovu roku 1858 a právě tento údaj je v literatuře často udáván jako datum introdukce muflonů do českých zemí.

KOKES (1976) v knize *Naše obory*, do které zpracoval historickou část, zpochybnil druhovou příslušnost divokých ovcí s tím, že: "*domněnky, že tu šlo o muflony, jsou unáhlené, neboť je těžké připustit, že ovce, která tu v oborních i mimooborních chovech tak uspěla v nedávné minulosti i dnes, by zklamala v oborách počátku 19. století*". Budeme-li za úspěšnost pokládat schopnost přežít a množit se, tehdejší populace muflonů skutečně nebyly zvláště úspěšné. Křivoklátská populace ovšem vyhynula úderem blesku, tedy z neovlivnitelných důvodů, navíc tento údaj KOKES (1976) nekomentuje, nebyl mu tedy znám. Hlubocká populace vyhynula z neznámých důvodů. Lze ovšem pozorovat, že chovatelé zde s muflony neuměli mnoho zacházet. Odchytávání gravidních muflonek, jejich transport do Olešnického ovčína k bahnění, a vracení obahněných muflonek do oborního prostředí těžko mohlo mít na stabilitu populace pozitivní vliv. Navíc zde

---

¹⁾ zde cituji dopis v plném znění:

V Třeboni 27. 7. 1968

Pane inženýre,

Vzpomněl jsem si nedávno, že jsem Vám slibil sdělit zjištěné údaje o muflonech na hlubockém velkostatku, což tímto s omlouvou činím.

Nejstarší záznam o muflonech jsem vypátral k roku 1803, kdy byly 2 kusy v poleší Stará Obora.

Stavy v dalších letech kolísaly /koncem roku 1804 – 10 kusů, 1805 – 17 kusů. Odchov se dál v ovčíně olešnickém, odkud byly kusy vysazovány do poleší St. Obora. V dochovaných pravidelných čtvrtletních záznamech o stavu zvěře jsou zaznamenány úbytky, většinou uhynutím, méně odstřelem. Koncem roku 1815 se vykazuje jen 5 kusů. Nejvyšší stavy byly

koncem roku 1806 – 17 kusů, jak shora povéděno.

Zatím se mně /pro nedostatek času/ nepodařilo zjistit, odkud vůbec mufloni přišli na Hlubokou.

Pozdravuje Vás Dr. Tríska

bylo riziko přenosu infekcí a parazitóz z domácích ovcí (KOTRLÁ et al. 1984). Údaje k dalším populacím prozatím chybí.

Pokládám do jisté míry za sporné odvozovat úspěšnost a neúspěšnost chovu z chovatelských neúspěchů pouze jedné oborní populace. Lze konstatovat, že populace muflonů tedy možná nebyly tak neúspěšné, jak KOKEŠ (1936) naznačuje.

Změna označení tedy nastala, nebo alespoň byla zachycena k roku **1803**. Proč se zde náhle objevuje muflon jako označení pro toto chované zvíře? Odpověď není zoologická, nýbrž lingvistická. Slovo muflon za sebou mělo do roku 1803 dlouhý vývoj. Protože muflon žil na Sardinii a Korsice, pokusme se jeho jméno hledat tam. Sardština skutečně měla označení muflona, a to *muvrone*. Korsičtina používala slovo *mufrone* (REY 1998). Obě slova pak měla původ, nebo alespoň značnou příbuznost v pozdně latinském *mufrō*, *mufrōn*, taky *musmo* nebo *musimo* (REY 1998). Odtud taky pramení Pallasovo označení muflona ve vědecké nomenklatuře *Ovis musimon* Pallas, 1811.

Během 18. století se chov sardinských a korsických muflonů v kontinentální Evropě významně rozšířil. V habsburské monarchii muflony jako první choval princ Evžen SAVOJSKÝ (1663–1736). K muflonům měl navíc blízko, od roku 1720 připadla Sardinie výměnou za Sicílii SAVOJSKÝM vévodům.

Roku 1734 byla v Aušpurku vydána dvoudílná kniha představující zvířata chovaná ve zvěřinci Evžena SAVOJSKÉHO (ANDRESKA & ANDRESKOVÁ 1993). Zvěř muflonů je zde vyobrazena.

Roku 1752 byli mufloni vypuštěni do obory Leinz u Vídně, ve větším prostoru obory se pak lépe množili. Je ale nepravděpodobné, že by v té době byli v habsburských zemích označováni slovem muflon. Slovo muflon se v moderní francouzštině objevilo až v roce 1764 (REY 1998). Angličtina slovo muflon zaznamenává roku 1774, tedy o deset let později (ANONYMUS 1993). Je velmi pravděpodobné, že frankofilní šlechta habsburských zemí slovo muflon začala používat zhruba v této době, doklady ale chybí. Přesto se zdá být jisté, že se v německé myslivecké mluvě slovo muflon prosadilo právě na přelomu 18. a 19. století, doklad však chybí.

Cesta do českého jazyka byla delší. Pojem muflon nezaznamenává ani JUNGMANN (1835–1839), ani KOTT (1878). V ČERNÉHO (1882) *Myslivosti* se pak muflon náhle objevuje jako slovo české i německé. Je samozřejmé, že slova užívaná v živém jazyce mohou slovníky a vůbec psané dokumenty zaznamenat s určitým, v některých případech se značným zpožděním. Bylo by ovšem marné předpokládat a hledat označení, které ve své době nebylo používáno vůbec.

To se týká právě muflonů. Označení Wildschafen bylo východiskem z nouze, do oborních chovů byla introdukována zvěř, které chybělo dostatečně specifické označení. Byla ovcím podobná, se zvěřinou podobnou skopovému. Ve chvíli, kdy tehdy módní francouzština nabídla označení specifičtější, velmi záhy se prosadilo.

Lze sice spekulovat o původu divokých ovcí chovaných v českých zemích v 18. století, nejpravděpodobnější je ovšem nejjednodušší vysvětlení. Introdukovaní jedinci pocházeli z chovu ve vídeňském Belvederu. To lze odvodit i z datování českých importů a výskytů, první se objevují záhy po založení chovu muflonů Evženem SAVOJSKÝM, a postupem času jsou historické údaje stále četnější.

Z toho ovšem plyne, že divoké ovce chované v českých zemích od 18. století nebyly druhově nic jiného než sardinští, přes Vídeň dovezení muflonů. Lze to sice zpochybňovat, jiné logické vysvětlení ale chybí.

Ke zmatení pojmů vydatně přispěla i právě počáteční absence posléze všeobecně akceptovaného slova muflon. Bylo by zajímavé zjistit, kdy se prosadilo toto slovo v rakouské němčině. Přes delší snahu se mi ale tento chybějící údaj prozatím nepodařilo zjistit.

LITERATURA

- ANDRESKA J. & ANDRESKOVÁ E., 1993: *Tisíc let myslivosti*. Tina, Vimperk, 442 pp.
- ANONYMUS, 1993: *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*. Merriam-Webster Incorporated, Springfield, Massachusetts, USA, 1559 pp.
- BALBÍN B., 1986: *Krásy a bohatství České země*. Panorama, Praha, 351 pp.
- ČERNÝ J. V., 1884: *Myslivost'*. Slavík a Borový, Praha, 666 pp.
- JUNGMANN J., 1839: *Slovník česko-německý. Díl II, K–O*. Praha, 1032 pp.
- KOKEŠ O., 1976: [historie]. In: WOLF R., CHROUST M., KOKEŠ O. & LOCHMAN J., 1976: *Naše obory*. Státní zemědělské nakladatelství, Praha, 250 pp.
- KOTRLÁ B., ČERNÝ V., KOTRLÝ A., MINÁŘ J., RYŠAVÝ B. & ŠEBEK Z., 1984: *Parazitozy zvěře*. Academia, Praha, 192 pp.
- KOTT F. Š., 1896: *Českoněmecký slovník 1–8*. Nakladatel J. Kolář, Praha, 9070 pp.
- KRUML M., 1960: *Historický průzkum lesů Lesního závodu Kaplice*. Nепublikovaný rukopis. Uložen v archivu UHUL, České Budějovice, 237 pp + 96 pp příloh.
- MAXERA R., 1930 *Myslivost' v hloubi lesů křivoklátských*. Nепublikovaný rukopis. Uložen v archivu Loveckého zámku Ohrada u Hluboké, 313 pp + 10 pp příloh.
- REY A., 1998: *Dictionnaire historique de la langue française*. Dictionnaires le Robert, Paris, 4304 pp.
- WAGNER B., 1895: *Statisticko-topografický a lesnický popis hraběcích Buquoyových lesů svěřeneckého panství Nových Hradů vyhotovený za příčinou návštěvy České lesnické jednoty*. Nákladem České lesnické jednoty, Praha, 59 pp.